

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента

Шевчук Анни Олексіївни

на дисертацію Чжан Кай

«Розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання (на прикладі Китайської Народної Республіки)», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Суттєві зміни 21-го століття, що пов'язані з бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і лавиноподібним зростанням обсягів нової інформації, зумовили необхідність модернізації системи вищої освіти. Відповідно висувуються посилені вимоги до професійних і особистісних якостей здобувачів закладів вищої освіти, зосереджуючи увагу на їх підготовці (розвитку професійного потенціалу, формуванні цифрової компетентності, загальнокультурного рівня випускників) з метою ефективнішого функціонування та подальшого входження в європейські, світові економічні структури, зокрема Китайської Народної Республіки. Життєво важливими й актуальними сьогодні постають проблеми формування цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання, забезпечення можливостей їх пізнавальної самостійності, інформаційно-комунікаційної культури.

Стан розвитку сучасного суспільства характеризується стрімкими перебудовами, накопиченням інформації, швидкими викликами в оновленні змісту підготовки фахівців, однак і дещо латентною розбудовою, модернізацією та відповідно реформуванням системи освіти, як каталізатора його рушійних позитивних змін. Відповідні зміни допоможуть вивести сучасну систему освіти у вільний європейський вимір. Відповідно постає завдання щодо трансформації концептуальних положень удосконалення процесів підготовки здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання.

У науковій літературі досить ґрунтовно представлені різні аспекти сутності поняття цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти. Аналізуючи дисертацію з теоретичних позицій, зазначимо, що структура викладення матеріалу є послідовною і системною, що свідчить про ґрунтовну обізнаність дисертантки з сутністю означеної проблеми. Вибір теми дисертаційного дослідження є абсолютно виправданим, а актуальність відповідає запитам сучасного суспільства

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Актуальність результатів дисертації Чжан Кай підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського

національного економічного університету імені С. Кузнеця «Управління формуванням професійних компетентностей майбутніх фахівців в умовах інформаційного полікультурного освітнього простору» (номер державної реєстрації № 0120U104231), де особисто здобувачем виконано: підрозділ 1.3. Моделювання підготовки майбутніх учителів у КНР на основі дослідження ІКТ грамотності учнів. Дослідження ІКТ-грамотності для побудови моделі майбутніх учителів КНР.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність.

Науковий апарат дослідження сформульовано коректно. Дисертантка чітко визначила актуальність, тему, мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Надане в дослідженні обґрунтування актуальності обраної проблематики переконливе і не викликає заперечень. Обраний методологічний апарат роботи є цілком доцільним, вступна частина дослідження виграє від виокремлення суперечностей, котрі Чжан Кай розв'язує в міру досягнення завдань дослідження.

Авторка глибоко проаналізувала наукові джерела інформації щодо самооцінки цифрової компетентності в певних сферах, таких як інформаційна грамотність та цифрова креативність; підвищення цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти у повсякденній, професійній та навчальній діяльності; роль змішаного навчання в цифровій трансформації вищої освіти, наголосивши на необхідності цифрової компетентності викладачів та "перевертання аудиторії"; відмінності в самосприйнятті на основі таких факторів, як стать, рівень навчання та попередня підготовка.

Дисертаційне дослідження «Розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання (на прикладі Китайської Народної Республіки)» виконано на високому методичному рівні з використанням комплексу сучасних методів дослідження. Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел (119 найменувань, С. 245-256), змістовними додатками, що відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Всі отримані автором результати є новими, достовірними та належно обґрунтованими. Вони сформульовані у вигляді таблиць, доведення яких чітко і не викликає сумнівів. Результати обчислювальних експериментів підтверджують достовірність отриманих теоретичних результатів та ефективність побудованих алгоритмів

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою дослідження, його теоретичною та практичною значимістю з огляду на актуальність роботи. Зміст дисертації послідовно розкриває обрану тему.

У першому та другому розділах дисертації викладено вирішення таких завдань: уточнити поняття, складові поняття цифрова компетентність здобувачів закладів вищої освіти; обґрунтувати сучасні відмінності в цифровій компетентності здобувачів закладів вищої освіти; розробити модель розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Вирішення зазначених завдань відрізняється науковою новизною.

По-перше, представлено теоретичні засади розвитку цифрових (ІКТ) компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання, через концептуальний аналіз медіа грамотності, інформаційної грамотності, комп'ютерної грамотності, цифрової грамотності, мережевої грамотності, ІКТ-грамотності та ІКТ-компетентності з'ясовано процес розвитку та еволюції сучасних основних понять цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти, виявлено схожі або близькі поняття, визначено методологічні питання розвитку цифрової компетентності, а також сучасні технології розвитку ІКТ в ЄС, США, Китаї та Україні. На основі аналізу перспектив теорії зв'язного навчання, конструктивістської теорії, когнітивістської теорії навчання, гуманістичної теорії та теорії розвитку ІКТ було класифіковано та систематизовано заходи з підвищення цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти у процесі змішаного викладання та навчання.

По-друге, було науково обґрунтовано модель розвитку та методик розвитку цифрових компетентностей у здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Було досліджено і виокремлено основні компоненти цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти, проаналізовано систему показників оцінювання компонентів, запропоновано теоретичні ідеї на основі наявної літератури та стандартів у поєднанні з особливостями вищої освіти та рекомендаціями відповідних експертів.

При побудові моделі спочатку було визначено структуру та зміст моделі компетентності застосування ІКТ для здобувачів закладів вищої освіти, що включає шість індикаторів першого рівня, а саме шість областей інформаційної та інформаційної грамотності, область комунікації та співпраці, область створення цифрового контенту, область усвідомлення безпеки, область розв'язання проблем, аналізу та рефлексії, а також шість важливих індикаторів компетентності, які згруповані за напрямками «Знання», «Уміння» та «Навички». Потім анкети були використані для визначення 42 показників ефективності та 42 індикаторів результатів, щоб забезпечити валідність змісту анкет.

По-третє, побудовано модель розвитку цифрової компетентності.

Модель характеризується як цілісна і відкрита, динамічно розвиваюча система, що складається з багатьох складних елементів.

Результат опубліковано у 10 одноосібних статтях фахових наукових виданнях категорії В, що входять до наукометричної бази даних Index Copernicus, статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus.

У третьому розділі дисертації викладене вирішення таких завдань: розробити механізми і стратегію формування цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти, апробувати технологію розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти; розробити та впровадити методiku розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти у контексті змішаного навчання.

Виконання цих завдань включає такі пункти наукової новизни.

Подано загальний опис організації та проведення експериментального дослідження, представлено динаміку розвитку цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти, описано особливості науково-методичного забезпечення формування цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Визначено методологію дослідження та експериментальної програми розвитку цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання з використанням інтеграції цифрових компетентностей у курси змішаного навчання, забезпечено онлайн-ресурси та підтримка здобувачів, проведено експеримент та здійснено оцінку отриманих статистичних даних і результатів експериментального етапу.

Дослідження проводилося у закладах вищої освіти на протязі трьох років і розділене на три етапи: початковий етап, етап формування та заключний етап. Експеримент пройшов перевірку в таких експериментах, як «технологія розвитку цифрових здібностей на основі «Вчися здавати», «технологія розвитку цифрових здібностей на основі «Клас дощу», «технологія розвитку цифрових здібностей на основі інтерактивного класу УМУ «Розробка курсу навчання цифровим здібностям для здобувачів закладів вищої освіти в гібридному контексті – з урахуванням Проекту «МООК+СПОК», який дозволив перевірити рівень розвитку цифрових здібностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Результати початкового етапу пілотного педагогічного експерименту показали, що в умовах змішаного навчання здобувачів закладів вищої освіти важко зрозуміти необхідність освоєння і використання цифрових технологій у викладацькій практиці; 63% здобувачів закладів вищої освіти спеціальностей, не пов'язаних з комп'ютерами, 59% здобувачів закладів вищої освіти не розуміють впливу сучасних цифрових технологій і технологій цифрового навчання на їх професійний розвиток.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було розроблено систему показників та рамкову структуру розвитку цифрових компетентностей у здобувачів закладів вищої освіти Китаю, а також

удосконалено відповідні методики розвитку цифрових компетентностей. На основі визначених індикаторів оцінювання рівня сформованості цифрової компетентності було проведено анкетування здобувачів закладів вищої освіти до та після курсу, а також на постійній основі здійснювався моніторинг участі здобувачів закладів вищої освіти у науково-методичній діяльності та тестування їхніх знань і навичок у сфері цифрових технологій.

Результати заключного етапу експерименту показують, що у здобувачів закладів вищої освіти Китаю було сформовано структуру, яка відповідає цифровій компетентності здобувачів закладів вищої освіти Китаю і відповідній системі індексів оцінки. Вона була популяризована і застосована в 63 закладах вищої освіти Китаю та України, а розвиток цифрових компетенцій здобувачів закладів вищої освіти зазнав значних позитивних змін.

Результати опубліковано в 7 працях апробаційного характеру, статтях у інших наукових виданнях, статтях у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретична цінність розробок дисертанта полягає у тому, що вони збагачують теорію розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Теоретично значимими є такі наукові результати: удосконалені поняття, складові поняття цифрова компетентність здобувачів закладів вищої освіти; обґрунтувань сучасні відмінності в цифровій компетентності здобувачів закладів вищої освіти.

Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що: побудовано модель розвитку цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання; розроблено навчальна модель курсу підвищення кваліфікації з цифрових навичок; розроблено технології для розвитку цифрових компетентностей в умовах змішаного навчання; підготовлено підручник з курсу «Сучасні освітні технології» для майбутніх викладачів (бакалаврату) за спеціальністю «Сучасні освітні технології» (цільовий курс із застосування сучасних освітніх технологій) та MOOC (<https://xueyinonline.com/detail/235723134>), і сформовано нову модель навчання для популяризації та застосування.

Основні результати дослідження були впроваджені в провідних університетах Китайської народної республіки: Сичуанський нормальний університет (Сертифікат № 31 від 3 вересня 2021 р.), Нейцзянський нормальний університет (сертифікат № 12 від 26 березня 2023 р.), Лешаньський нормальний університет (Свідоцтво від 24 лютого 2023 р. № 07) Свідоцтво про підтвердження здійснення освітнього процесу від 4 березня 2022 року), Чунцінський педагогічний університет (Свідоцтво № 22 від 13 березня 2022 року); 10 березня 2022 року, Сичуанський педагогічний університет (Свідоцтво № 08 від 20 березня 2022 року) ввів у дію певні

правила, що стосуються методів розвитку самостійності здобувачів у своїй діяльності.

Теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи були впровадженні в освітній процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання освітнього компоненту «Інформаційні технології в освіті» для підготовки магістрів за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» (довідка про впровадження № 23/86-02-30/2 від 09.05.2023 р.).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Ключові положення та наукові результати дисертаційної роботи були опубліковані в 16 матеріалах, з них: 5 у наукових фахових виданнях України, 2 статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 1 стаття в періодичному науковому виданні іншої держави, що є членом Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Республіка Польща), 4 – в інших журналах і періодичних виданнях, 5 – матеріали для конференцій.

В опублікованих працях здобувача повністю відображені сутність та зміст отриманих результатів дослідження та їх наукова новизна, що відповідає вимогам п. 8 і 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. На підставі цього опублікування й апробацію результатів дисертаційної роботи Чжан Кай слід вважати достатньою.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Чжан Кай містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. У додатках є копії довідок про практичне використання результатів дослідження. Обсяг основного тексту дисертації становить 8,87 авторських аркуша, що цілком відповідає встановленим вимогам. Робота викладена науковим стилем, її зміст має чітку логічну послідовність виконання поставлених завдань, які розкривають етапи досягнення мети. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

8. Академічна доброчесність.

При детальному розгляді дисертаційної роботи Чжан Кай не виявлено порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації)

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Даючи в цілому позитивну оцінку роботи, вважаємо за потрібне звернути увагу на окремі аспекти, зокрема:

1. *Об'єкт дослідження (с.27) – процес розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти, можливо краще теорія управління системою розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти або процес управління системою розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти.* На нашу думку, у першому розділі, *процес розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти чітко не прописано.*

2 . *Наукова новизна дослідження (с. 29). Вперше:* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель розвитку цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Необхідно звернути увагу, що перевіряємо моделлю?: *розвиток цифрових компетентностей здобувачів чи процес розвитку цифрових компетентностей здобувачів.* Таким чином у дослідженні повинно бути зазначено: теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель, яка дозволяє оцінити процес розвитку цифрових компетентностей здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання.

3. *Дисертантка пише, що нею уточнено:* визначення поняття «цифрова компетентність». Тема дисертації «*Розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання (на прикладі Китайської Народної Республіки)*», чому не дано визначення поняття «*розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти*». Це поняття Вами може бути уточнено на основі аналізу попередніх досліджень або самостійно визначеним.

Далі зазначено *подальшого розвитку дістали (с.30):* модель і методи підвищення цифрових компетентностей у професійній підготовці. Можливо автор має на увазі модель і методи управління *процесом* розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання?

4. У *Розд.1. п.1.2.* автором проведено ретельний аналіз теоретичного аспекту основ змішаного навчання дослідження, але не завжди висловлюється своє ставлення до питань, що розглядаються. Варто було б чітко указати авторську позицію щодо досліджуваних питань, проблем, термінів і понять. Бракує чіткого визначення особливостей змішаного навчання в процесі формування цифрової компетентності саме у здобувачів закладів вищої освіти. У чому відмінність змішаного навчання від інших форм навчання? *Відмінність можна довести якщо визначити (надати дефініцію цьому питанню), що означає розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти, саме на основі змішаного навчання в чому його сутність, як воно відбувається, якими засобами досягається поставлена мета.*

5. *Розд. 2. п.2.1 с. 82.* Автором розроблено розмірний склад цифрової компетентності здобувачів ЗВО. Не викликає зауважень, але потребує аргументації доцільність застосування автором дисертації системи індикаторів (інформаційної грамотності, комунікації та співпраці, створення цифрового контенту, обізнаності з безпекою, вирішення проблем, аналізу та рефлексії). Разом з цим, *вважаємо доцільним застосування культурологічного індикатора*, який забезпечує формування здобувачів закладів вищої освіти як суб'єкта свідомої діяльності, носія інформації та знань, культурних цінностей і мови; дозволяє визначити зміст професійної підготовки, характер спілкування учасників педагогічного процесу, організаційні форми їхньої взаємодії, критерії оцінювання рівнів сформованості цифрової компетентності.

6. *Розд.2. п.2.2. с. 87 автор пише:* На основі вивчення стандартів цифрової компетентності здобувачів вищих навчальних закладів в Україні та за кордоном, а також відповідної літератури, у поєднанні з цілями розвитку здобувачів закладів вищої освіти, психологічними характеристиками та навчальною поведінкою здобувачів закладів вищої освіти, під керівництвом викладачів-експертів була попередньо сконструйована модель розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти.

Це просто фраза, яка немає конкретного обґрунтованого доведення її значення. *Значення довести можна якщо зробити таблицю аналізу нормативних документів, у якій доречно виділити аспекти, які є ключовими при побудові моделі розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти.*

7. **Розділ 3. п. 3.2** для підрахунку результатів упровадження моделі розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання доречно було б застосування методів факторного (дисперсійного) аналізу, за допомогою якого можна здійснити більш точний та обґрунтований результат.

Зазначаємо однак, що висловлені зауваження та побажання носять переважно рекомендаційний характер, не знижують загальної наукової і практичної цінності дисертаційної роботи і не повинні істотно вплинути на її оцінку. Підсумовуючи, зазначаємо, що представлена до розгляду дисертація є завершеним, самостійним дослідженням.

10. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Чжан Кай «Розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання (на прикладі Китайської Народної Республіки)» виконана на достатньо високому науковому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить теоретичні положення, методичні підходи і практичні рекомендації, які у сукупності дозволяють здійснити формування і удосконалення розвитку цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання. Наукові статті та інші публікації Чжан Кай відображають

положення отриманої нею наукової новизни. З наукових робіт у співавторстві в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, які є особистим здобутком автора. Основні результати дослідження доповідались та схвалені під час науково-практичних конференцій різного рівня та впроваджено у практику закладів вищої освіти. Наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Дисертація Чжан Кай за змістом відповідає спеціальності 011 - освітні, педагогічні науки, за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступення доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною і необхідним чином розкрита. Мета роботи досягнута, а її результати містять наукову новизну, мають теоретичну та практичну цінність, що підтверджується впровадженням результатів у діяльність закладів вищої освіти України та Китайської Народної Республіки згідно з довідками, представленими у додатках до дисертації.

Дисертація Чжан Кай «Розвиток цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання (на прикладі Китайської Народної Республіки)» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступення доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступення доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступення доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022р., а її автор - Чжан Кай - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 - освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного
Університету імені Семена Кузнеця

Анна ШЕВЧУК

